

Balázs Dalma

AZ ENERGIASZEKTOR POLITIKAI JELENTŐSÉGE

Üzleti realizmus, avagy BASF, E.ON (Németország) vs. OMV (Ausztria)

Európa energiapiacának legjelentősebb forrását a fosszilis energiahordozók képezik, ezek közül is legfontosabb a földgáz. Éppen ezért a földgáz az EU energiapolitikájának központi szereplője, ami pedig a gazdasági élet szereplőit illeti, egyre több jelentős energetikai vállalat mutat fokozott érdeklődést a földgázpiac iránt. Az EU közös energiapolitikájának érdekeivel összhangban a jelenlegi energetikai struktúrának jelentős változásokon kell keresztülmennie, különös tekintettel a földgázpiac szerkezetére. Mivel e változások komoly befolyással lennének a vállalatok életére is, az EU energiapolitikája jelentősen polarizálja ezek viszonyulását a közös európai energiapolitikához.

Az mindenképpen megállapítható, hogy a relatív növekedés perspektívájából a BASF és az E.ON cégek a jelenlegi energiapiaci struktúra haszonélvezői. Elég csak azt figyelembe venni, hogy az egyre szorosabb együttműködés a német és az orosz mamutcégek között, és ez jelentős versenyelőnyt jelent e vállalkozások számára az európai energiapiacokon. A nemzetközi kapcsolatok realista megközelítése szerint e vállalatoknak az energiapiacon történő relatív növekedése motiválja az energetikai szerkezet változtatására irányuló közös erőfeszítésektől való távolmaradásukat, illetve azok bojkottját. Az üzleti világ másik oldalán az OMV áll, amely nem élvez az orosz partnerekkel való kétoldalú egyezmény előnyeit. Az OMV fő fókusza az orosz dominancia alatt lévő területeken kívül esik, ezért a jelenleg erős orosz befolyás alatt álló európai energiapiacon bekövetkező változások pozitívan befolyásolják az OMV politikai és pénzügyi érdekeit.

Ugyan a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek nem képezi közvetlen tárgyát az üzleti világ, a nemzetközi kapcsolatok területének realista megközelítése mégis alkalmazható az üzleti viselkedésminták vizsgálatában is. A részvénytulajdonosokat ugyanúgy érdekli a részvények egymáshoz viszonyított teljesítménye, mint azok abszolút értéke. Az üzleti világ azon céljai, hogy más részvényekhez viszonyítva káprázatos éves eredményekkel rendelkezzenek, és maximális profitot könyvelhes-

senek el, egy olyan környezetet teremtenek, amelyet a neo-realisták úgy írnának le, mint az önmagukat segítő entitások egocentrikus csoportosulását. A relatív növekedés fontosságát jól példázza a vállalati jelentések azon gyakorlata, hogy a növekedést százalékban és nem abszolút értékben adják meg. Ez a gyakorlat lehetővé teszi az elemzők számára, hogy egyazon szektoron belüli részvényeket hasonlítsanak össze teljesítményeik alapján, és előre jelezhessék a jövőbeni növekedési perspektívákat. E vállalati magatartásnak az egyes államok kormányaira gyakorolt igencsak erőteljes hatása tovább mélyíti ezek távolmaradását a nemzetközi együttműködésektől, mivelhogy a relatív növekedésre kell koncentrálniuk más szuverén államokkal szemben.

A német vállalati érdek függősége az orosz fosszilis üzemanyagtól

Az energetikai szektor gazdasági-társadalmi jelentőségéből adódóan azon felek, amelyek a jelenlegi piaci felállás haszonélvezői, jelentős befolyással bírnak állami és európai közösségi szinten egyaránt. A jelenlegi energiaellátási szerkezet kedvezményezettjeinek politikai befolyásának kimutatása érdekében e tanulmány két német energia-nagyvállalat társadalmi és politikai befolyását tanulmányozza. Ez a két vállalat a BASF SE és az E.ON AG.

A BASF Group a világ legnagyobb kémiai vállalata, több mint 160 alvállalkozással és vegyes vállalkozással rendelkezik, 41 országban működtet termelési egységeket. 2006 végére a vállalatnak több mint 95 ezer alkalmazottja volt, amiből több mint 47 ezren dolgoztak németországi telephelyeken.¹

Az E.ON Európa egyik legnagyobb közszolgáltatásokat nyújtó vállalata, és különösen fontos pozíciót foglal el mindenek előtt a lakossági energiaszolgáltatás területén. Mind az éves jövedelmüket tekintve, mind pedig az alkalmazottaik számát nézve a két társaság összehasonlítható értékekkel rendelkezik². E nagyvállalatok társadalmi-politikai befolyása – egyrészt az alkalmazotti létszám abszolút mértékű nagysága, másrészt a lakosságnak nyújtott közvetlen szolgáltatások, illetve a nemzetgazdaság statisztikai összesítésében megjelenő kiemelkedő szerepük – demonstrálja azt a hatást, amelyet a politikai elit döntéseire képesek gyakorolni.

Szükség esetén a BASF felhasználja a tagságát a Német Kereskedelmi Szakszervezetben (DGB), hogy nyomást gyakoroljon a kormányra ahhoz, hogy támogatást nyerjen a saját külkereskedelmi politikája egyoldalú érvényesítésében. A politikai nyomás szerkezete bonyolult természetű. A vállalkozás 28 ezer aktív szakszervezeti tagjának részvételével a BASF és a DGB között 2004 júliusában született egy egyezmény, amely az összes szakszervezeti tagnak egy állandó fizetési bonuszt ígért. Márpedig nem szabad elfeledkezni arról a gazdasági tényről, hogy ennek a bonusznak a mértéke kizárólag a BASF gazdasági sikereitől függ. Vagyis nem lehet figyelmen kívül hagy-

ni, hogy a dolgozók jóléte függővé vált attól a támogatáspolitikai döntéstől, amelyet a német állam nyújt a vállalat sikeressé tételéhez. Ebből a tényből pedig azonnal belátható, hogy amennyiben a vállalat gazdasági fejlődése növekvő mértékben válik függővé a nemzetközi teljesítménytől, a német kormány külkereskedelmi politikája annál befolyásoltabbá válik a vállalat pénzügyi eredményeitől³.

A vállalat olyan jelentős eredményeket ért el a globális gazdasági versenyben, mint például a 2005. április 12-én az orosz gázóriással, a Gazprommal aláírt stratégiai együttműködés. Az egyezség tartalmazza az együttműködést a Nyugat-Szibériában található Juzsno-Ruuszkoje gázmező kiaknázásában és egy gázvezeték lefektetésében a Balti-tengerben az orosz Vyborg kikötőtől a német Greifswald kikötőig. Juzsno-Russzkoje a világ egyik legkiterjedtebb gázmezője, amely több mint 10 milliárd háztartás éves fogyasztását képes ellátni. A tervek szerint a 2010-re elkészülő mintegy 1200 km hosszú vezeték évi 55 milliárd köbméter gázt – az EU jelenlegi fogyasztásának több mint 10%-át – lesz képes szállítani. A Gazprom és a BASF közti aktív együttműködés eredménye tulajdonképpen az, hogy fokozottan befolyásolni tudják az európai energiapiacot, valamint az orosz energiaóriás eladási volumenén keresztül magának a földgáz árának hosszú távú alakulását is. A Gazprom már korábban is Németország földgázszükségletének egyharmadát és a teljes európai földgázszükséglet megközelítőleg egynegyedét szállította. A BASF és a Gazprom közti megállapodás eredményeként a BASF az európai kontinens legnagyobb földgázszolgáltatójává nőtte ki magát, ez pedig olyan tény, amelynek az egyes államok politikai döntéseire is jelentős hatása van.

A BASF mellett van egy másik német vállalat, amelynek az európai piacon megjelenő bevétele szintén az orosz földgázimporton alapszik, s ez az E.ON Ruhrgas AG. néven ismert cég. Az E.ON az orosz előállítótól vásárolja a gázt, amelyet elszállít a német határig, ahonnan a tőle vásárló fogyasztók és a cég elosztói az európai kontinens nyugatabbi részeire juttatnak el. A 2005-ös egyezmény a BASF és Gazprom között úgy tűnt, ártani fog az E.ON piaci pozíciójának, s ezáltal a BASF versenylőnyökre tehet szert. Az E.ON is folyamatosan kötötte meg egyezményeit orosz partnerével, ezzel egy időben paradox módon mélyítve pénzügyi függőségét is.

Ugyanazon a napon, amikor a BASF és a Gazprom aláírták az egyezményt, az E.ON és a Gazprom között született egy másik megállapodás, amely a földgáztermelés, -eladás, -kereskedelem területén a két vállalat számára elérhető aktívák cseréjére vonatkozott. Ezáltal az E.ON a szibériai Juzsno-Russzkoje gázmező egynegyedének vált a tulajdonosává, amely kiaknázásában a BASF is részesült⁴.

A Juzsno-Russzkoje gázmezőnek E.ON általi kisebbségi részesedése kapcsán és a nyugat-európai gázvezeték megépítése következményeként az orosz földgáznak még nagyobb szerepe lett, hiszen az európai földgázigény folyamatosan növekszik, miközben a nyugat-európai előállítás volumene csökken. Ezt bizonyítja, hogy Wulf H. Bernotat, az E.ON vezérigazgatója szerint a juzsno-russzkoeji gáz mennyisége

valamint a meglévő Északi-tengeri gázmezők egyre fontosabbá válnak a vállalat portfóliójában, amely már eddig is az E.ON földgáztartalékának 15%-át tette ki⁵.

Röviddel azt követően, hogy a BASF és a Gazprom megegyeztek a Balti-tenger alatt haladó Észak-Európai Gázvezeték megépítéséről, a Gazprom és a BASF külön-külön egyezséget kötöttek az E.ON-nal, annak hozzájárulásáról az Észak-Európai Gázvezeték megépítéséhez. Így az Észak-Európai Gázvezeték egy német–orosz vegyesvállalattá alakult, amelyben a Gazprom 51%-kal, az E.ON és a BASF egyenként 24,5%-kal van jelen.

Az egyezmény politikai súlyát jelzi, hogy a megállapodások aláírását követően néhány hónappal, valamint a politikai élvonalból való visszalépése után, Gerhard Schröder, német ex-kancellár átvette az Észak-Európai Gázvezeték Vállalat (NEGPC) felügyelő bizottságának elnöki tisztét, azét a konzorciumét, amely a Balti-tengerben lévő gázvezeték megépítéséért és működtetéséért felelős. A német gazdasági és politikai körülmények ismeretében, Schröder személyes beavatkozása a Gazprom és a BASF között megszületett Hannoveri Egyezménybe, illetve a konzorcium vezetésében betöltött szerepe politikai lépésként értelmezhető, amely a Német Szociáldemokrata Párttal (SPD) szemben álló DGB egységes frontjának szétbontására irányult. Végeredményként hosszú távú perspektívájú szerződésekhez juttatták a BASF-ot és az E.ON-t, semlegesítve Németország két legerősebb kereskedelmi szövetségét és megtörve ezáltal a DGB sorait. A Gazprommal kötött megállapodás az SPD megerősödését eredményezte.

Általános érvényű elvárás, hogy a vállalatok profithoz juttassák részvényeseiket. Az orosz energiapiacra történt befektetések által a BASF és az E.ON részvényesei is jelentős versenyelőnyhöz jutottak. Mivel a részvényesek vállalataik gazdasági sikerétől függenek, a vállalatok politikai nyomást gyakorolhatnak az államok kormányaira, befolyásolva azok politikai döntéseit. Miközben a befolyásos energiaipari nagyvállalatok érdekeit egyre inkább számításba kell hogy vegyék a tagállamok, az EU energiapolitikája túlnövi egyszerű politikai jellegét. Ennek további következménye, hogy ezen óriásvállalatok függősége az orosz energiaforrások importálásától, hatalmas szociális és gazdasági befolyást jelent az egész európai gazdasági, politikai és társadalmi dimenzióra.

Osztrák vállalati érdekek az energetikai termékek változatosságának és az ellátás földrajzi diverzifikációjának kialakításában

Az E.ON-tól és a BASF-tól eltérően, az osztrák OMV-nak erősebbek az Oroszország határain kívüli, mint az azon belüli gazdasági érdekeltségei. Ennek legjelentősebb mutatója az a tény, hogy az OMV 2006. december 31-i 1289 millió hordónyi olaj- és gáztartalékaiból 940 millió, valamint ugyanebben időben a 118 millió hordónyi ter-

„A török kereskedelemben és kiskereskedelemben elért vezető szerep fontos stratégiai lépés. A gázdivízió nemzetközi jellege tovább bővül és a csoport harmadik pillérévé nővi ki magát, ami klienseink egyre növekvő biztonságához vezet”.⁸

Az ellátás földrajzi diverzifikálódása mellett, az OMV vezérigazgatója az energiaforrások változatosságát ugyanolyan fontosnak tartja. A fenntartható fejlődésről szóló nyilatkozatában Ruttenstorfer szavát adja, hogy „a fenntartható fejlődést az OMV hosszú távú versenyképességének és a vállalat beazonosítása és differenciálódása erősítésének alapvető feltételeként” tartják számon.⁹ A vállalat új filozófiája szerint „az OMV célja, hogy az olaj- és gázvállalatként történő besorolástól elmozduljon egy olyan energetikai csoportként történő meghatározás irányába, melynek portfóliójában megújuló energiaforrások is találhatóak”.¹⁰ E célok elérése érdekében az OMV az olyan megújuló energiaforrások fejlesztésébe fektet, mint például a bioüzemanyag-, biogáz- és hidrogénkutatások, a fosszilis üzemanyagok kitermelésekor történő üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, valamint a hatékonyság növelésére koncentrál. E kijelentésekkel összhangban 2006 júniusában megalapították az OMV Jövő Energiája Alapot, melynek célja a cégcsoporton belüli, megújuló energiaforrásokra irányuló projektek beazonosítása, gyakorlatba ültetése, valamint anyagi támogatása több mint 100 millió euróval¹¹.

A fent vázolt két németországi központú cégóriáshoz hasonlóan az OMV társadalmi jelentősége is számottevő, mintegy 60 ezer alkalmazottat¹² foglalkoztat világszerte. A foglalkoztatottság kapcsán a társadalmi befolyásán túl, az OMV közvetlen is befolyásolja Ausztria és Közép-Kelet-Európa politikai arculatát, jelentős gazdasági súlya által. Az OMV a bécsi tőzsdén jegyzett vállalatok értékét figyelembe véve, a bécsi tőzsde kapitalizációjának több mint 10%-át teszi ki, valamint a tőzsdei forgalomnak ugyancsak több mint 10%-át tudhatja magáénak. Kimagasló teljesítményének köszönhetően a bécsi tőzsde hajtóereje, melynek évi növekedése kétszámjegyű.¹³ Az OMV gazdasági és társadalmi jelentőségét az is mutatja, hogy a részvények több mint 50%-a társadalmi tulajdonban van. A részvényesek elégedettségére a cég az elmúlt évben túlszárnyalta FTSE Global Energy Index átlagos növekedését, mely magában foglalja a világ 30 legjobb olaj- és gázvállalatát.¹⁴ Látható tehát, hogy az OMV a közép-kelet-európai, illetve az osztrák gazdaságban játszott szerepe által az érintett kormányok politikáját is hasonló módon befolyásolja, akár csak a német BASF és E.ON, beleértve a kül- és integrációs politikát is.

Schröder és Schüssel kancellárok politikai orientációjában fakadó különbségek

Az európai energiapolitika további integrációs problémáinak legvilágosabb nehézségeit igen jól be lehet mutatni az egykori német kancellárnak, Schrödernek és az osztrák EU-elnökség vezetőjének, Wolfgang Schüsselnak eltérő politikai prioritásaival.

2006 első félévében Ausztria volt az EU soros elnöke és ezáltal politikai programjának „felelőse”. Az osztrák elnökség jelezte, hogy az ő vezetésük alatt az energiapolitika a fenntarthatóság alapelvét fogja követni. Az elnökség egyik hangoztatott prioritása egy gazdaságilag optimális energia- és nyersanyagtartalék felhalmozása volt, figyelembe véve az ellátás biztonságosságát, a költséghatékonyságot, valamint a környezetvédelmi és szociális elvárásokat.¹⁵ Martin Bernstein, osztrák energetikai miniszter folyamatosan hangsúlyozta az alternatív és megújuló energiaforrások fontosságát: „Azt akarjuk elérni, hogy Európa a hatékony energiafelhasználás és a megújuló energiák világbajnoka legyen”¹⁶ – hozzáfűzve, hogy az új technológiák – mint például biomassza és biogáz – fejlesztésének szükségességét a jogszabályok által is támogatni kell.

A törvénykezési javaslatok mellett az osztrák elnökség kifejezte az egyes jogszabályokban megfogalmazott célok nemzeti szintű teljesítésének monitorizálását, valamint a globális célok és az aránytalan energiafelhasználás folyamatos figyelését. A tagállamok monitorizálásának folyamatában Ausztria ígéretet tett arra, hogy a 2005-ben megfogalmazott Biomassza Akciótervet különleges figyelemmel kíséri. Az Európai Bizottság Biomassza Akcióterve azt célozza, hogy biztosítsa azt a biomassza mennyiséget, amely szükséges ahhoz, hogy 2010-ig az elsődleges energiafogyasztásban megduplázódjék a megújuló energiaforrások felhasználása. Az osztrák elnökség úgy határozott, hogy a Biomassza Akcióterv az Európai Parlamenthez és a Bizottsághoz intézett Közlemény formájában jelenjen meg és ajánlásokat tartalmazzon a biomassza felhasználásának növelésére az EU25-ben.

Az energiahatékonyság növelése és a megújuló energiák felhasználásának támogatása mellett az osztrák elnökség prioritásként kezelte a nem megújuló külső energiaforrások diverzifikálását és költségeinek csökkentését. A külső energiaforrások diverzifikálása érdekében az osztrák elnökség támogatta az angol elnökségtől örökölt prioritásokat, amelyek egy Dél-Kelet-Európai Energia Közösség létrehozását célozták. Kezdetektől fogva e Közösség titkárságának – amelyben Ausztriának állandó helye van – bécsi székhellyel történő állandó felállítását tervezték. Ez azt jelenti, hogy Bécsben lenne a negyedik legjelentősebb nemzetközi energetikai intézmény székhelye is (az OPEC-et nem számolva), a Nemzetközi Atomenergetikai Ügynökség, a Megújuló Energia és az Energia Hatékonyság Partnersége mellett.

Az „Európai Stratégia az Energiafenntarthatóság, Versenyképesség és Biztonság Érdekében” című „Zöld Papír” bemutatásán Martin Bartenstein, energiaügyi miniszter és a Tanács elnöke megjegyezte: „Európának egy új közös energiapolitikára van szüksége”, ugyanakkor kifejezte azon reményét is, hogy a Green Paper jelentheti az egységes energiapolitika alapját, amely kiindulópontja lehet egy biztonságos, fenntartható és versenyképes európai energiaellátásnak. Bartenstein szerint az alternatív energiaforrások és a megújuló energia támogatása miatt a Green Paper különösen fontos egy európai belső energiapiac megteremtésének folyamatában.

Szükséges a határokon átívelő gáz- és elektromos áram szolgáltatásokba történő befektetések feltételeinek a javítása, amely az energiaszabályozó hatóságok hatáskörének kiterjesztésével jár. Más európai vezetők is foglalkoztak a közös európai fellépés gondolatával. A 2005-ös Hampton Court-i EU-csúcstalálkozót követő sajtótájékoztatón például Jacques Chirac, francia elnök utalt az egységes európai energiapolitika szükségességére, „amely jelenleg nem létezik”.¹⁷

Politikai elemzők gyakran úgy jellemzik Schröder kancellárt, mint az energiapolitika terén történő további EU-s integrációt akadályozó tényezőt.¹⁸ Schröder politikai öröksége, amelyről igen gyakran beszélnek, az Oroszországot a Balti-tengeren keresztül Európával összekötő Kék Áramlat (Blue Stream) gázvezeték megépítése. Az erről szóló megállapodást röviddel a kancellári tisztségből való távozása előtt, 2005-ben kötötték meg. Schrödert követve, Angela Merkel kancellár az energiaellátás további területi, valamint termékbeli diverzifikálásának fontosságát hangsúlyozta, távlati célként jelenítve meg Schröder kancellár politikai elkötelezettségét bizonyos gazdasági érdekek mellett az energiapolitika területén. Az osztrák elnökség és Merkel kancellár politikájának hasonlóságai, melyek az energiapolitika területén a további európai integrációt célozzák, bizonyítják Schröder kancellár szerepét e folyamat akadályozásában. Az eddigi tapasztalatok szerint Merkel, Schröderrel ellentétben óvatosan közelíti meg az orosz olajtól és gáztól való erős függőséget és kancellársága alatt prioritásként kezeli az EU energiaellátásának biztonságossá tételét.¹⁹

Schröder kancellár fellépése komoly akadályokat gördített a közös európai megközelítés elé azáltal, hogy az energiagazdálkodást a nemzeti kompetencia körében kívánta tartani. Míg hatalmon volt, Németország eltávolodott a közös európai irányvonalától, egy bilaterális „speciális kapcsolatot” alakítva ki Oroszországgal, ugyanakkor kancellársága idején – a zöld koalíciós partner nyomásának is engedve – elkezdett az ország energiájának 30%-át adó nukleáris energiatermelés leépítésébe. 2000 közepén a német kormány történelmi jelentőségű egyezményt kötött olyan vállalatokkal, mint az RWE, a VIAG, a VEBA és az Energie Baden-Württemberg, mely megállapodások szerint fokozatosan leépítik az ország 19 nukleáris központját. Ezáltal Németország a világ első vezető gazdasága, amely hivatalosan bejelentette szándékát, hogy lemond a nukleáris energiáról. Ennek értelmében 2020-ban az utolsó nukleáris erőművet is leállítanák. A nukleáris technológia lecserélésére – a fenntartható módszer helyett – Schröder a gázt választotta, amely által Németország energiaimporttól való függősége politikai támaszt kapott.

Amikor Schröder e döntéseket meghozta, Németország még távol állt kötelezettségei teljesítésétől, mely szerint 2005-ig a szén-dioxid kibocsátását 25%-kal kellett volna lecsökkentenie az 1990-es szinthez viszonyítva. Rolf Linkohr, az Európai Energiastratégia Centrum elnöke szerint a német energiafogyasztás mérhető csökkenése annak volt köszönhető, hogy az egyesülést követően a keletnémet ipar teljesen összeomlott, valamint nem történt meg a kellő modernizálás. Nyugat-Németor-

szágban azonban – az energiapiac szerkezetének változása nélkül – a szén-dioxid kibocsátás továbbra is növekedett.²⁰

A német fél azon elkötelezettsége, hogy a gázközpontokat támogassa, jelentősen megosztotta az európai közösséget. Schröder kancellár a német külpolitikában kiemelt szerepet tulajdonított az energiapolitikának. Az EU tagállamai úgy értékelték az egyre szorosabbá váló orosz–német kapcsolatokat, hogy ezek célja az európai energiapiac minél nagyobb részének a birtoklása. Az orosz vállalatok német támogatottsága negatív légkört teremtett az uniós csúcstalálkozókban. Politikai elemzők szerint Nagy-Britannia egyre elővigyázatosabb az európai energiapiac orosz dominanciájával kapcsolatban. Az Egyesült Királyság alig néhány éve kezdte meg földgáz importálását, de előrejelzések szerint 2020-ig az import gáz akár a 90%-ot is kiteheti, hiszen addigra az Északi-tengeren található tartalékai kifogynak. Oroszország a legegységesebb forrás e mennyiség biztosítására. Nagy-Britanniának és az EU-nak is az egyetlen alternatívája az orosz fosszilis üzemanyaggal szemben a megújuló energiaforrások fejlesztése. Energiapolitikai szakértők szerint azonban a kutatás, fejlesztés, termelés és disztribúció területén történő komoly együttműködés nélkül a gazdasági és technológiai hatékonyság veszélyben lehet.²¹ Ezt a szükséges összefogást veszélyeztetik a Schröder kancellárhoz hasonló politikák, azáltal, hogy a rövidtávú üzleti érdekeket szem előtt tartva nem változtatnak a jelenlegi energiapiac szerkezetén, külön útra térítve a nemzeti és európai politikai elitet, támogatva az orosz fosszilis üzemanyag további európai szintű térnyerését.

Következtetések

Abban a helyzetben, mikor az energiaimport meghaladja az ellátás 50%-át, valamint nincsenek hosszú távú tartalékok, az EU-nak sürgősen választ kell találnia ezekre a kérdésekre. E válaszok szükségességét politikai, társadalmi, de ugyanakkor gazdasági érdekek is megkövetelik.²²

Az EU azzal a dilemmával áll szemben, hogy vajon stratégiaiilag elég elővigyázatos-e a külső energiaforrások növekedésének elfogadásában. Még inkább problémás a helyzet, ha látjuk, hogy az energiapiaci szolgáltatók száma egyre kisebb, erősen tendálva a monopóliumhelyzet felé, amely immár nemcsak a hosszú távú cselekvési teret limitálja, hanem az egyensúlyát veszített piac minden gazdasági veszélyeivel együtt figyelmeztet.²³ Ebből a szempontból az energiapolitika több mint az árszintek gazdasági kérdése, szélesebb társadalmi-politikai kérdéssé bővül, az európai energiaszükségletnek megfelelő folyamatos tartalékok biztosításának kérdésévé.

Ebből a szempontból sem az EU-s intézmények, sem az egyes tagországok külön-külön nem képesek felvenni a versenyt Oroszországgal, mely a monopóliumhelyzet

felé tolja az európai energiapiacot. Még inkább kihívást jelent a tagállamok közti egység elérése, tudva, hogy Németország fenn kívánja tartani bilaterális kapcsolatát Oroszországgal. Másrészt pedig nagy veszélyeket jelent az, hogy Európa jelenlegi energiaellátása szűk földrajzi határok között mozog, és az energiaforrások minősége igencsak egyoldalú. Ezt a sérülékenységet jól illusztrálja a közelmúlt egyik krízise, melynek oka a Druzsba (Barátság) vezeték elzárása a tranzit szerepet játszó Belarusszal folyó tárgyalások²⁴ kapcsán, valamint a litván finomító technikai problémái miatt fellépő ellátási gondok.

Az Európai Bizottság ugyan megpróbálta megelőzni a pánikot, amely a gázárak emelkedését okozná, azonban köztudott, hogy ezek az országok nem rendelkeznek a minimális 90 napos tartalékkal vagy egyáltalán, bármilyen alternatív megoldással az orosz gázcsap elzárásával szemben. Köztudott az is, hogy az Oroszország és Fehéroroszország közti konfliktus nem kötelező, hogy a jelenleg érvényben lévő egyezséggel érjen véget.

Az energiapolitikára vonatkozó külpolitikai stratégia hiánya miatt az EU és képviselői be kell lássák, hogy az egyetlen megoldás az országhatárokon belül történő fenntarthatóenergia-előállítás fokozatos fejlesztése. Egyértelmű az EU saját energiaszükségleteinek önerőből történő fedezésére irányuló elkötelezettsége, azonban, hogy egy önmagát fenntartó egységgé váljon, még nagyon hosszú folyamatnak ígérkezik. Ez a fejlődés rengeteg időt vesz igénybe, amely további diplomáciai intézkedéseket is feltételez a minden tagállamra egyformán kiterjedő biztonságos energiaellátás megteremtésére. A teljes biztonság elérése nem valósulhat meg, hiszen az EU tőle független gazdasági és politikai erőknek van kitéve, így az energiaellátás földrajzi diverzifikálása továbbra sem lehet hosszú távon alternatíva a fenntartható és megújuló energiaforrások kifejlesztésére és az energiagazdálkodási megoldásokra.

Törvénykezési szempontból a tagállamok birtokolják az EU különböző csatornákon keresztül történő energiaellátás-meghatározásának jogát. Először is a jelenlegi törvények szerkezete megengedi a tagállamoknak, hogy ők határozzák meg saját energiapolitikájukat. Másodsor az energiapiac megakadályozza a tagállamok ideális politikák melletti elköteleződését, anélkül, hogy megvizsgálnák ezek gazdasági hatását azon vállalatokra, melyek politikai ereje folyamatosan növekszik.

Európai intézmények, különösképpen az Európai Bizottság megfogalmazták azokat a főbb irányvonalakat és javaslatokat, melyek a tagállamok energetikai szempontú öfenntartását célozzák. A Bizottság több olyan javaslatot tett, mely a megújuló energiaforrásoknak kedvez, mint például a 2001/77/EC-es megújuló elektromosság direktívája vagy a 2003/30/EC-es bioüzemanyag direktívája. Ezek az irányelvek, az energia területén történt fejlesztéseket értékelő bizottsági beszámolókkal, mint például a COM(2004) 366 final vagy az EC(2004) 547, meghatároznak egy kedvező fejlesztési irányt, tagállami szinten megújuló energiafogyasztási szinteket kitűzve,

vagy hozzáférhetőséget biztosítva a megújuló energiaforrásokhoz. E célkitűzések még így sem felelnek meg az alternatív energiát indítványozók elvárásainak.²⁵ Az energiaszektor közösségi politikájának velejáró gyengesége mellett a tagállamok nagy erőfeszítéseket tesznek, hogy elkerüljék az ambiciózus politikai célok melletti elköteleződést.

E területen a tagállamok szeretnék megőrizni nemzeti szuverenitásukat, ezért kormányaik politikai nyomásgyakorlása nélkül nem várható mélyreható változások az energiapolitikában. Jelen pillanatban azonban még nagyobb politikai befolyással bírnak az energiapiac mostani helyzetét támogató vállalatok. E vállalati érdekek sem rövid, sem pedig hosszú távon nem válnak a tagállamok javára. Habár sem a tagállamok, sem pedig az EU nem nyer a jelenlegi energiaszerkezet fenntartásával, a nagyvállalatok, mint a BASF és az E.ON, nyerő pozícióban vannak. Tehát válaszom arra hipotéziskérdésre, hogy mi gátolja az EU energiapolitikáját a további integrációban: bizonyos vállalatok rövidtávú pénzügyi gyarapodása.

Ilyenformán, ahelyett, hogy az egyes szuverén államokat vizsgáltam volna, hogy saját független és autonóm érdekeikből cselekednek-e, fontosabbnak találtam a strukturális-realista elmélet alkalmazását a határokon átívelő vállalatokra, melyek egyre aktívabbak a nemzetközi politika terén is. Az üzleti világra alkalmazva a strukturális-realista elméletet, jobban megérthetjük e vállalatok azon igyekezetének logikáját, hogy a jelenlegi energiapiaci szerkezete ne változzon, és a jelentős reformok a közösségi politika terén elmaradjanak. Ha figyelembe vesszük a jelentős politikai befolyással rendelkező óriásvállalatok jelenlétét, a jelenlegi helyzet egyáltalán nem meglepő. Mivel sok politikai befolyással rendelkező vállalat tesz szert óriási nyereségekre az orosz fosszilis üzemanyag importjából, az európai intézményeknek nem lesz könnyű dolguk változásokat elérni egy biztonságosabb, zöldebb és fenntarthatóbb Európa irányába, annak ellenére, hogy minden egyes tagállamnak javára válna egy ilyen európai jövőkép.

(A Szerkesztő megjegyzése: Sok elemző szerint a Közép-Európában jelenlévő energia-ipari cégek közül a magyar MOL RT. is a legversenyképesebbek közé tartozik, és a MOL és ÖMW közötti ellenséges felvásárlási ügyben sem feltétlenül az ÖMW a hatékonyabb és piacközpontú cég. Vladimir Socor, a Jamestown Foundation vezető energia-ügyi elemzőjének szavaival:

„A MOL mintapéldája annak, hogy egy egykor állami kézben lévő vállalat is lehet nagyon sikeres a privatizálás után. A MOL jelenleg Európa egyik leghatékonyabb olaj- és gázipari cége. Az OMV sokkal kevésbé hatékonyan működik, és a MOL-lal szemben számos alkalommal alulmaradt a finomító-kért folytatott versenyben. Az OMV részvényeinek egyharmada az osztrák állam kezében van. Ráadásul az osztrák kormány, a hivatalos részvénytársaságon túl, kiváló nem hivatalos kapcsolatokat is ápol az OMV-vel. Emiatt teljesen ellentétes lenne a piacgazdasággal és a magyar fogyasztók érdekeivel a hatékony MOL és a kevésbé hatékony OMV egyesülése. Ez abszurditás.”)

Jegyzetek

- ¹ Lásd BASF, Corporate Report 2006, <http://berichte.basf.de/en/2006/unternehmensbericht/?id=YwFenACDcbir-LQ> (2007. szeptember 8.)
- ² Lásd E.ON, Annual Report 2006. [Http://www.eon.info/?user_page=3&user_country=en&sub_page=8&sub2_page=1](http://www.eon.info/?user_page=3&user_country=en&sub_page=8&sub2_page=1) (2007. szeptember 8.)
- ³ Simon Araloff, „Schroeder - Putin Pact: Germany and Russia divide Europe again” Axis, 2005. május 12. <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=73>
- ⁴ „E.ON and Gazprom Strike Deal on Yuzhno Russkoye”, Rigzone.com, 2006. július 13. http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=34089
- ⁵ Lásd E.ON, Annual Report 2006.
- ⁶ OMV Facts and Figures http://www.omv.com/smgr/portal/jsp/index.jsp?p_site=HU&ref=redirect (2007. szeptember 8.)
- ⁷ U. o.
- ⁸ OMV Annual Report 2006, http://www.omv.com/cgi-bin/ud_download_sec.pl/OMV_Annual_report_06_e_.pdf?BV_SessionID=@@@@0581161802.1180375094@@@@&BV_EngineID=ccccaddjkkkgmjhcefecefgdhfdhfgi.0&_oid=6119954&_type=OMV_DOCUMENT&_ImgrPath=/smgr&_realFileName=secure/omv/omv_document/DOC_20070418102630/4625d731_000017942_0a0cc810.pdf (2007. szeptember 8.)
- ⁹ OMV Corporate Social Responsibility (CSR), http://www.omv.com/SecurityServlet/secure?cid=1193118904015&swa_id=61073291904.29634&swa_site=wps.vp.com (2007. szeptember 8.)
- ¹⁰ U. o.
- ¹¹ Lásd OMV Annual Report 2006.
- ¹² U. o.
- ¹³ Lásd a Bécsi Tőzsde honlapját: <http://en.wienerbourse.at/>
- ¹⁴ Lásd FTSE Global Energy Index, http://www.ftse.com/Indices/FTSE_Global_Sector_Index_Series/Values.jsp
- ¹⁵ Lásd „Austrian Presidency reveals its energy policy” Issue 11 ENS NEWS Winter (2006)
- ¹⁶ Az EU közös energiapolitikai célkitűzése és a nemzeti szuverenitás kapcsolatáról lásd <http://www.euractiv.com/en/energy/eu-considers-common-energy-policy-amid-national-sovereignty-concerns/article-153252>. (2007. szeptember 8.)
- ¹⁷ Chirac sajtótájékoztatója a Hampton Court-i informális találkozót követően: <http://www.diplomatic.gouv.fr/actu/bulletin.gb.asp?liste=20051031.gb.html&submit.x=5&submit.y=5&submit=consulter> (2007. szeptember 8.)
- ¹⁸ Lásd Araloff i. m.
- ¹⁹ Merkel Oroszországgal kapcsolatos energia-véleményét lásd: http://www.eubusiness.com/news_live/merkel-russia.6. (2007. január 11.)
- ²⁰ Rolf Linkohr, German Energy Policy <http://www.world-nuclear.org/sym/1999/linkohr.htm> (2007. szeptember 8.)
- ²¹ Mark Mardell, „Europe diary: The gas man” BBC News 19 October (2006) <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6062044.stm>
- ²² Veer, Jeroen van der, ed. Shell Global Scenarios to 2025 Royal Dutch/Shell Group, June 28, 2005.
- ²³ Deese, David A.: „Energy: Economics, Politics, and Security” International Security Vol. 4, no. No. 3 (Winter, 1979–1980): 140–153.
- ²⁴ Deák Bálint, „Szünetel a Barátság, jöhet az Adria”, Origo január 8. (2007) <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/hazaihirek/20070108elzartak.html>

- ²⁵ Lásd European Commission, The share of renewable energy in the EU: Overview of Renewable Energy Sources in the Enlarged European Union, {COM(2004)366final} http://ec.europa.eu/energy/res/legislation/country_profiles/2004_0547_sec_country_profiles_en.pdf